

4. ЕКОНОМІКА, ПЛАНУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ГАЛУЗІ

УДК 65.012.8

*Проф. С.В. Васильчак, д-р екон. наук;
магістрант Я.П. Романків – Львівський ДУВС*

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА У СТРАХОВОМУ СЕКТОРІ

Проаналізовано актуальні питання страхування в умовах ринкової економіки. Увагу зосереджено насамперед на накопичувальному страхуванні, тобто страхуванні життя, як одному із шляхів вирішення проблем. Проаналізовано проблемні питання щодо формування ринку страхових послуг, а також показано рейтинг страхових компаній в Україні.

Постановка проблеми. Актуальність цієї теми пов'язана з економічними проблемами України на сучасному етапі розвитку: зростання внутрішнього та зовнішнього боргу країни, зростання рівня інфляції та обсягів тіньової економіки. Перехід України від централізовано-планової системи управління економікою до соціально спрямованої ринкової економіки в час державотворення супроводжується негативними процесами в суспільних і економічних відносинах, які призводять до соціально-економічної кризи тривалого характеру, враховуючи кризу фінансово-кредитної сфери. Кризовий стан економіки значно впливає, більш того – безпосередньо загрожує національним інтересам незалежної держави, надзвичайно актуалізує проблему її національної безпеки, передусім такої її складової, як економічна.

Метою роботи є дослідження ефективності розвитку страхування, зокрема з наданням послуг зі страхування життя.

Стан дослідження. Досліджувана проблематика перебуває у центрі уваги багатьох вітчизняних та іноземних науковців, зокрема: О.І. Барановського, А.Ф. Беліченко, Л.Л. Кінащук, А.А. Мамедова та інші. Проте окремі питання функціонування страхового сектору в Україні потребують вивчення.

Виклад основних положень. Фінансова безпека – це стан фінансової сфери держави, який характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати захист національних фінансових інтересів, достатні обсяги фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення та загалом – ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток [2].

В умовах розвитку ринкових відносин, зростання конкуренції, перманентних спроб посилення фіскального тиску великого значення набувають питання забезпечення функціонування суб'єктів господарювання від існуючих і потенційних загроз, створення дієвої системи захисту їх від впливу можливих негативних чинників. Багато в чому для вирішення цієї проблеми сприяє формування досконалого, фінансово стійкого страхового ринку в Україні. Окрім того, страхові компанії (СК) мають відігравати істотну роль в акумулюванні вільних коштів, провадженні активної інвестиційної політики. Для

виконання цих завдань необхідно передусім забезпечити належний рівень фінансової безпеки самого вітчизняного страхового ринку.

Необхідність дотримання фінансової безпеки ринку страхових послуг зумовлена тим, що, по-перше, створення дієвої системи захисту громадян, підприємців, підприємств та суб'єктів господарювання, держави, підтримання соціальної стабільності суспільства неможливе без ефективного функціонування цього ринку. По-друге, як свідчить світовий досвід, страховий ринок – це вагоме джерело довготермінових інвестицій в економіку держави. По-третє, необхідність подальшого розвитку ринку страхування обґрунтовується також і тим, що кошти від нього можуть бути джерелом фінансування бюджету.

На думку д-р екон. наук О.І. Барановського, під фінансовою безпекою ринку страхових послуг загалом і конкретного страховика зокрема варто розуміти такий рівень забезпеченості СК фінансовими ресурсами, який дозволив би їм у разі потреби відшкодовувати обумовлені у договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування компанії.

Фінансова безпека ринку страхових послуг, що залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх чинників, насамперед визначається станом його розвитку, фінансовою результативністю та ефективністю діяльності. Водночас вона зумовлена і реальним фінансовим станом суб'єктів господарювання. Страхування істотно впливає на соціально-економічну стабільність суспільства і як таке – належить до кола чинників, які безпосередньо визначають рівень економічної безпеки країни.

В Україні кількість страхових компаній станом на кінець 2009 р. становила 477 (зросла на 8 СК, порівняно з 2008 р.), з них 77 страховиків здійснювали страхування життя та 400 компаній надавали послуги зі страхування, відмінні від страхування життя [4]. Загальна сума страхових премій, отриманих страховиками під час страхування та перестрахування ризиків у 2008 р. становила 24008,6 млн грн, з них 8026,8 млн грн (33,4 %) – внутрішнє перестрахування, 317,5 млн грн (1,3 %) – премії, що надійшли від іноземних страховиків (перестраховальників), решта 15664,3 млн грн (65,2 %) – премії від страхувальників [3].

Активи СК розміщуються переважно на поточних банківських рахунках і депозитах (майже 40 % активів СК). В акції та облігації інвестовано третину (33,3 %) активів СК. Водночас інвестиції в економіку за напрямками, визначеними Урядом, практично не здійснюються. Тобто інвестиційна функція страхування залишається в Україні нереалізованою належним чином. Це спричиняється двома обставинами: по-перше, незначними обсягами фінансових ресурсів, що їх акумулюють СК; по-друге, відчутним домінуванням на українському страховому ринку компаній зі страхування майна та від нещасних випадків, які не мають можливості точно прогнозувати на майбутнє кількість страхових випадків, а отже – змушені обмежуватися переважно короткотерміновими, високоліквідними активами та лише частково інвестувати в довготермінові активи.

Зростання обсягів страхової діяльності стало одним із чинників зростання страхових резервів та активів (рис.). На кінець 2008 р. величина активів

становила 41,9 млрд грн, що на 9,7 млрд грн перевищує показник 2007 р. та на 17,9 млрд грн показник 2006 р.

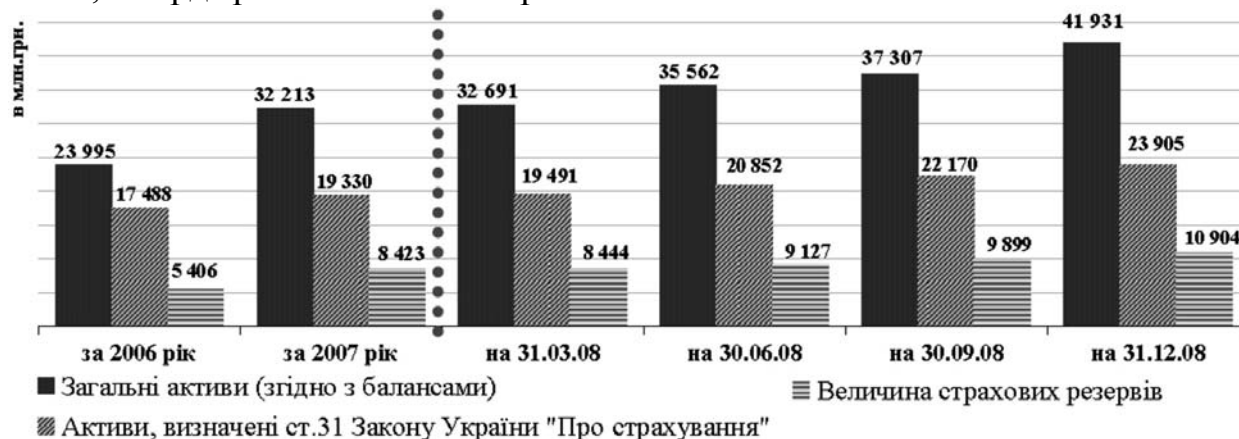

Рис. Динаміка активів і страхових резервів за 2006-2008 рр. [5]

Загальний обсяг сформованих страхових резервів станом на 31.12.08 становив 10904,1 млн грн, зокрема: резерви зі страхування життя – 1609,0 млн грн, технічні резерви – 9295,1 млн грн. Розміщення страхових резервів має здійснюватися відповідно до ст. 31 Закону України "Про страхування", якою визначено перелік активів за відповідними категоріями. Станом на 31.12.08 обсяг активів, за визначеними Законом категоріями, становив 23904,9 млн грн, з них 10904,1 млн грн – активи на покриття страхових резервів (на суму страхових резервів)[5].

Також доцільно зазначити, що частка страхового ринку України, що припадає на компанії з іноземними інвестиціями величиною понад 51 % статутного фонду, становить 53,3 %. Сьогодні в Україні діють дочірні компанії таких всесвітньо відомих страховиків, як PZU, GRAWE та ALICO Україна.

Накопичувальне страхування життя – один із зручних і надійних способів довготермінового інвестування. Він дуже популярний у розвинених країнах, а тепер бурхливо розвивається і в нас. Це вид страхування, який дає змогу нагромадити грошові кошти упродовж тривалого періоду і при цьому мати страховий захист. Ніби відомо: складаєш гроші, до прикладу на квартиру, машину, навчання дітей, а станеться щось непередбачене – і можеш не вилізти з боргової ями. Саме за допомогою накопичувального страхування людина досягне поставленої мети, а якщо станеться серйозна неприємність (важка хвороба, інвалідність), то СК гарантує компенсацію. У разі трагічного випадку, чималу суму отримає сім'я. Після закінчення договору клієнт отримує гарантовану суму плюс інвестиційний дохід у вигляді складного відсотка, плюс дохід спеціального інвестиційного фонду. Внаслідок вийде доволі приваблива сума, яка й дасть змогу людині жити гідно за рахунок тільки відсотків. Система працює прозоро та доступно. Клієнт укладає договір із страховою компанією на певний термін і вносить певну суму на свій рахунок. Обсяг внеску клієнт вибирає сам, враховуючи свої фінансові можливості.

На відміну від ризикового страхування, коли певна сума виплачується тільки в разі настання страхового випадку, накопичену суму з прибутком буде повернуто клієнтові після закінчення дії програми. Щодо депозиту в банку, то головна відмінність полягає у відсутності на депозиті страхування, але навряд

чи хтось буде свідомо щорічно ставити собі на рахунок у банк певну суму, до того ж договір накопичувального страхування має пільгу після повернення прибуткового податку в кінці року внаслідок здачі декларації про доходи.

Кошти, які вносяться за програмою накопичувального страхування, компанія вкладає в прибуткові проекти, гроші інвестовані в економіку України. Більшість коштів страхові компанії вкладають у державні цінні папери, банківські депозити, метали, нерухоме майно та інші інструменти низького ризику. Кошти повинні розміщуватися з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікованості. Діяльність СК контролює Закон України "Про страхування".

Упродовж останніх років надходження платежів за договорами страхування життя демонструють хорошу тенденцію. У розвинених країнах накопичувальне страхування вважається найпоширенішим продуктом, в Україні ж воно поки що слабо розвинене. Люди ще не розуміють необхідності та переваги добровільного страхування. Вагомим чинником підняття довіри до лайкових компаній є річна аудиторська перевірка незалежною міжнародною аудиторською компанією "Price Water Haus Coopers" (зокрема СК "АЛІКО УКРАЇНА"), після закінчення якої всі дані офіційно оприлюднюються, а результати доводять до відома клієнтів.

Табл. Рейтинг компаній зі страхування життя за 6 місяців 2010 р.

№	Назва компанії	Страхові премії за 1 пів-річчя 2010 р., тис. грн			Страхові резерви, тис. грн	Інвестиц. Доходи, тис. грн	Кількість застра-хованих	
		разом	зокрема від				За І пів-річчя 2010 р.	На 30.06.2010 р.
			грома-дян	під-приємців				
1	ALICO Україна	88404,0	88403,0	1,0	422554,3	23483,7	6083	54514
2	ТАС	54771,0	48132,0	6631,0	272831,0	12329,0	7044	52563
3	ПЗУ Україна	18651,7	11311,1	7340,6	73388,8	3095,3	3228	14463
4	УНІКА життя	10848,0	1573,3	9274,7	32621,9	0,0	317	1298
5	ФОРТИС	8725,5	7721,2	805,1	26690,0	2209,7	2085	7331

forinsurer.com/ratings/life/10/6/71 Форіншурер інтернет-журнал про страхування.

На думку експертів, страхування фінансових ризиків – практично не освоєна сфера українського страхового ринку. Реальні обсяги ринку страхування фінансових ризиків сьогодні не береться оцінити ніхто. Офіційні дані не дають навіть приблизного уявлення про те, що відбувається в цьому сегменті. Відсутність чіткої регламентації страхування фінансових ризиків, на думку фахівців, робить його ідеальним інструментом для організації різних фінансових схем. Цьому багато в чому сприяє можливість довільного встановлення сум і тарифів, єдиної методики розрахунку, яких для цього виду немає, а також віднесення платежів на витрати підприємств. Окрім того, договір страхування часто виписується так, що страховий випадок стає взагалі віртуальним. За оцінками експертів, левову частку так званого "псевдоперестрахування" сьогодні займають саме фінансові ризики.

За оцінками страховиків, найбільш недооціненими видами страхування великих підприємств є: страхування від перерв у виробництві; страхування цивільної відповідальності; страхування життя співробітників; страхування машин від поломок. Банки ж недооцінюють: усі види страхування відповідальності (професійна, директорів); комплексне страхування; страхування електронних і комп'ютерних злочинів; страхування від перерв у виробництві. Не отримало належного розвитку й комплексне страхування банків (що охоплює, поряд з іншими, ризики шахрайства співробітників і ризики втрати інформації). Маловідомою сферою залишається і ломбардне страхування, страхові кредити тощо.

Загалом до проблем формування ринку страхових послуг у нашій країні можна віднести:

- організаційно-правові (відсутність чіткої державної політики в сфері страхування; неповну і часом неузгоджену нормативно-правову базу; недостатній рівень державного регулювання і контролю за страховим ринком; непослідовність дій щодо організації державного нагляду за страховою діяльністю; відсутність належного рівня конкуренції на страховому ринку і дієвих стимулів подальшого розширення мережі страхової справи; не вирішеність питань взаємодії страхового і банківського секторів економіки; недостатній рівень забезпечення ефективного страхового захисту фізичних і юридичних осіб; несвоєчасне і не в повному обсязі виконання зобов'язань перед страхувальниками; порушення страхового законодавства);
- економічні (низький платоспроможний попит юридичних і фізичних осіб на страхові послуги; нестача бюджетних коштів для організації повноцінного обов'язкового страхування; незначні обсяги мінімальної величини статутного капіталу, фінансових активів СК і сукупних страхових резервів; необхідність перестрахування найбільших ризиків за кордоном; посилення конкуренції комерційних банків, СК та інших небанківських фінансових установ із залучення вільних коштів юридичних і фізичних осіб; недосконалість діючого порядку оподаткування СК);
- функціональні (порівняно вузький асортимент страхових послуг, що надаються клієнтам; мала частка перестрахових операцій; розбалансованість страхових портфелів; низька технологічність здійснення страхових операцій; відсутність належних традицій, тривалого позитивного досвіду роботи з клієнтами; низькі рівні менеджменту і маркетингу на ринку страхових послуг; недосконала інфраструктуру ринку);
- кадрові (недостатній професійний рівень спеціалістів, котрі працюють у СК; відсутність жорстких кваліфікаційних вимог до них; нестача кваліфікованих менеджерів, андеррайтерів, брокерів, актуаріїв, диспашерів, аварійних комісарів, експертів, фінансистів, бухгалтерів, юристів, суддів і програмістів, що знаються на нюансах страхової діяльності);
- інформаційно-аналітичні (недостатність наукових досліджень щодо формування й розвитку страхового ринку; недосконала статистична база у сфері страхування; неналежне інформаційне і консалтингове забезпечення страхової діяльності; відсутність спеціальних баз про недобросовісних страхувальників; недостатня кількість спеціалізованих видань з проблематики страхування; відсутність досконалих рейтингів СК).

Наведене свідчить про все ще низьку ефективність, а отже, і фінансову безпеку вітчизняного страхового ринку. Страхування наразі не стало важливим фінансовим інструментом регулювання національної економіки. Стра-

ховий ринок в Україні все ще не відіграє належної ролі в забезпеченні страхового захисту суб'єктів господарювання. Дотепер чітко не визначені місце і роль страхового комплексу в національній економіці.

Головними завданнями забезпечення формування повноцінного страхового ринку в Україні є: розроблення дієвої державної політики у сфері страхування, приведення чинного законодавства у відповідність до вимог ЄС; забезпечення умов для розвитку конкуренції; вдосконалення державного страхового нагляду.

Висновки. Страхова галузь України, як і вся її економіка, зазнає нині безпрецедентних змін – політичних, юридичних, економічних, соціальних, технологічних. Важливого значення набуває вироблення стратегії розвитку страхових відносин між дійовими особами ринку – страховиками та страхувальниками. У перших – досягнення надійності та платоспроможності на час їх дії за рахунок розширення страхового поля і точного визначення страхових тарифів. У других – ріст довіри до страховиків.

Поглиблення кризових явищ в економіці України вимагає об'єктивного і неупередженого оцінювання страхового ринку з точки зору фінансової безпеки, політики фінансової стабілізації, який функціонував би відповідно до вимог міжнародних фінансових організацій. Вирішення зазначеної проблеми неможливе без внесення коректив у політику економічних реформ щодо формування ринку страхових послуг, вжиття адекватних дій з боку уряду.

Література

1. Сухоруков А.І. Фінансова безпека держави / А.І. Сухоруков. – К. : Вид-во "Вища шк.", 2007. – 300 с.
2. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави / М.М. Єрмошенко. – К. : Вид-во "Либідь". – 350 с.
3. Аналіз страхових ринків "Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 12 місяців 2008 року". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.uainsur.com.ua>.
4. Страховий ринок України "Динаміка нарахувань валових страхових платежів". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.forinsurer.com>.
5. Єрмоліна М.Б. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку страхового ринку в Україні / М.Б. Єрмоліна, О.А. Підлипчак. – Чернівці : Вид-во Буковинської ДФА. – 2008. – 236 с.
6. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.epravda.com.ua>
7. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.forinsurer.com>
8. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.minfin.gov.ua>

Васильчак С.В., Романків Я.П. Финансовая безопасность в страховом секторе

Проанализированы актуальные вопросы страхования в условиях рыночной экономики. Внимание сосредотачивается прежде всего на накопительном страховании, то есть страховании жизни, как одному из путей решения проблем. Проанализированы проблемные вопросы по формированию рынка страховых услуг, а также показан рейтинг страховых компаний в Украине.

Vasylchak S.V., Romankiv Ya.P. Financial Security in the insurance sector

This work concerns the actual issues of insurance under conditions of market economy. The main topic foremost relates to the endowment insurance, in particular life insurance, as an one of the solutions ways. The problematic questions of insurance services market formation is analyzed as well as the rating of insurance companies in Ukraine is discovered.